

Khaled Khalifa

De poorten van
het paradijs

Vertaald uit het Arabisch door
Aafke S. Heuvink

DE GEUS

Voor deze uitgave heeft de vertaalster een beurs ontvangen van
het Nederlands Letterenfonds

Oorspronkelijke titel *Madih al-Karahiya*, verschenen bij Dar al-Adab,
Beiroet

Oorspronkelijke tekst © Khaled Khalifa, 2008

This book is published by arrangement with Raya Agency, Lebanon,
and Literary Agency Wandel Cruse, France

Nederlandse vertaling © Aafke S. Heuvink en De Geus BV, Breda 2011

Omslagontwerp Berry van Gerwen

Omslagillustratie © Marco Diaz Yanez – Echo Images

ISBN 978 90 445 1388 2

NUR 302

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke
wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
De Geus BV, Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland.

Telefoon: 076 522 8151. Internet: www.degeus.nl.

De geur van de oude kast wekt een radeloos verlangen in me op. Ik zou alle deuren in huis op slot willen draaien en de laden door willen spitten, op zoek naar de oude foto's die ik ooit, als jong meisje, uiterst zorgvuldig op een stapeltje heb gelegd: de foto waarop mijn moeder aan de enige citroenboom op de binnenplaats schudt terwijl ik met glanzende ogen naast haar sta, de foto van mijn vader in militair tenue, gladgeschoren en met een scherpe blik in zijn ogen, de foto van mijn broer Hoesaam, lachend in zijn schooluniform, met ons jongste broertje Hoemaam in zijn blauwe luierbroekje op de arm, en ten slotte een foto van mezelf, in de lange zwarte kleren die mijn lichaam van top tot teen bedekken, mijn gezicht cirkelvormig onder de lange zwarte hoofddoek. Achter me, aan de muur van de studio waar mijn vader me mee naartoe heeft meegenomen, hangt een verbleekt schilderij van jagers die met behulp van hazewindhonden jacht maken op een vluchtende gazelle. Mijn vader geeft onbegrijpelijke antwoorden op de vragen van de fotograaf, die me bij de hand pakt, me op een koude houten stoel zet en me met vriendelijke woorden en blikken voor zich probeert te winnen. Hij steekt zijn duim omhoog naast de lens en gebaart dat ik ernaar moet kijken. 'Lach eens', zegt hij. Ik heb geen idee hoe ik moet lachen. Ik kijk naar mijn vader om te zien of hij het goedvindt

en richt mijn blik dan weer op de duim van de fotograaf. Hij blijft me aansporen, en dus ontbloot ik mijn tanden en doe ik alsof ik moet lachen. Ik kan me het geklik van de camera en de glans van dat moment nog exact herinneren. Het is alsof ik nu, op dit moment, de studio verlaat, met zijn zware, doordringende geur van mottenballen. Aan de kledinghaken hangen verbleekte uniformen van officieren naast boerenpakken, Mexicaanse hoeden en een compleet cowboypak, dat sprekend lijkt op dat van Terence Hill in de film *Trinity Is Still My Name*. Mijn kleine hand rust verloren in de grote hand van mijn vader, die de mijne stevig vasthoudt, bang dat ik in het gedrang van de Talalstraat zal verdwalen.

Nog steeds ben ik op zoek naar de geur van de oude kast in de kamer die tante Mariam, mijn oudste tante, me ooit toewees. Ze ging tegenover mijn vader zitten en vroeg hem op dringende toon mij aan haar mee te geven, zodat ik bij haar en tante Safaa, mijn middelste tante, kon gaan wonen. Ze zei dat ze zich allebei eenzaam voelden sinds de dood van mijn grootvader en mijn grootmoeder en het huwelijk van Marwa, mijn jongste tante. Met een hoofdknik liet mijn vader weten dat hij het goedvond. Hij stelde alleen een paar voor mij onhoorbare voorwaarden, waarmee tante Mariam instemde. Samen met mijn moeder begon ze mijn kleren, mijn boeken en mijn persoonlijke spullen bij elkaar te zoeken. Ze lagen verspreid door de kleine kamer die mijn vader op de binnenplaats, vlak bij de keuken, voor me had gebouwd toen zich uit mijn borst twee kleine, vastberaden heuveltjes waren gaan verheffen. Ze maakten me stuurs en koppig, waardoor ik steeds minder spraakzaam werd.

Eenmaal in het huis van mijn grootvader genoot ik van de slaapkamer met het hoge plafond. Ik vond het fijn dat er strikt de hand werd gehouden aan de etenstijden en verheugde me op de vaste bezoeken aan het badhuis op donderdagavond en

de bezoeken aan het huis van Hadja Radia op vrijdagavond, hoewel die laatste een ritueel vormden waarvan ik de noodzaak niet goed begreep. In het begin voelde ik me ongemakkelijk wanneer de vrouwenstemmen de dissonerende klanken van Hadja Radia's gezang herhaalden. Ze werkten op mijn zenuwen en ik stikte bijna in de overvolle kamer. Toch durfde ik niet weg te lopen. De keren daarop wist de geur van zweet vermengd met het parfum van de vrouwen me tot een vorm van ontspanning te verleiden en door de voordracht werden mijn vrouwelijke verlangens gewekt.

De enorme afstanden in het grote huis brachten me in verwarring. In het eerste jaar van mijn verblijf verdwaalde ik bijna tussen de trappen en balustrades van steen en metaal, in de hoge ruime kamers met de versierde plafonds, die minutieus waren beschilderd door een kunstenaar uit Samarkand. Mijn grootvader had hem daar op een van zijn zoektochten naar Perzische tapijten opgepikt, waarna mijn grootmoeder de vierkante zolderkamer in gereedheid had gebracht voor zijn verblijf. Zes maanden zou hij bij ons blijven wonen. Elke dag stond hij 's ochtends om vijf uur op, om zich samen met mijn grootvader te wassen voor het gebed, om vervolgens naar de Omayyadenmoskee te gaan; maar eerst nuttigden ze het ontbijt dat mijn grootmoeder had klaargemaakt voordat ze waren opgestaan en dat ze op het lage tafeltje naast de grote vijver had gezet.

Hoe de man uit Samarkand heette, wist niemand. Zodra hij terug was uit de moskee ging hij naar zijn kleine kamer, mengde de kleuren en maakte de kwast schoon. Daarna sloot hij zijn ogen en ging hij, alsof hij zijn godsdienstige plichten vervulde, in genotvolle vervoering op in het tekenen. Onder zijn handen veranderden de drie plafonds van de grote kamers in onsterfelijke kunstwerken. Zijn faam verspreidde zich onder de rijke families, die elkaar de loef probeerden af te steken

in het verfraaien van hun huizen. Zwijgend verbleef hij in het huis van mijn grootvader, de enige met wie hij weleens een paar woorden wisselde. In dat zwijgen volhardde hij tot hij met zijn Aleppijnse echtgenote en zijn zoontje naar Parijs vertrok. Hij reisde erheen met een Franse officier, die betoverd was geraakt door de handen van de man uit Samarkand, die uit lucht onsterfelijke kunstwerken wist te scheppen, zoals hij het omschreef. Zijn plafonds werden eeuwige getuigen voor het feit dat hij ooit in deze stad had gewoond. Desondanks bleef hij mijn grootvader trouw, omdat deze zijn talenten had ontdekt en als bemiddelaar was opgetreden voor zijn huwelijk met de dochter van Aboed as-Samadi.

Voordat hij naar Parijs vertrok kwam hij naar het huis van mijn grootvader, in schone kleren en met een lach in zijn kleine ogen. Hij omhelsde mijn grootvader stevig, kuste hem vaarwel en zei: 'U bent mijn vader.' Niet veel later stuurde hij hem een brief met daarin zijn adres in Parijs en een foto die me voorkwam als een bovennatuurlijk verschijnsel, waarop hij samen met zijn vrouw en zijn zoontje in een park stond: zijn vrouw had een Schots hoedje op, droeg geen hoofddoek en was gekleed in een lichte jurk die haar blanke decolleté bloot liet en haar grote borsten onthulde. Lachend gaf mijn grootvader de foto aan mijn grootmoeder, die vol minachting zei dat de vrouw geen hoofddoek droeg en de foto in de open haard gooide. Nooit kwam ze nog terug op het onbedekte hoofd van de dochter van As-Samadi, die haar familie twintig jaar later een bezoek bracht in het gezelschap van haar zoon, een jongeman in een overdreven elegant kostuum, die zich zo zwaar had geparfumeerd dat Mariam er helemaal door van slag raakte.

De zoon van de man uit Samarkand stond versteld van ons ruime huis, met zijn stenen bogen en arcades. Een van de arcades was versierd met Korinthische zuilen, die mijn

grootvader had toegevoegd om een denkbeeldige ingang voor zijn privévertrek te creëren. Hij bekeek het huis vol aandacht en pakte zijn fototoestel om alle hoeken van het huis en de plafonds van zijn vader gedetailleerd vast te leggen. Onder-tussen nipte zijn moeder met de kalme nonchalance van een Parisienne van haar koffie. Mijn grootvader luisterde verrukt en vol genegenheid naar het nieuws over zijn zoon, de man uit Samarkand, die hem nog altijd dankbaar was omdat mijn grootvader hem ooit uit een vergeten hoek van de antiekmarkt in Samarkand de wijde wereld in had gebracht, zoals hij altijd weer aan de studenten decoratieve kunst vertelde die hem kwamen opzoeken. Mijn grootvader genoot van dat meisje uit Aleppo, dat haar zwarte kleren had afgelegd en een verbijsterend aanpassingsvermogen aan de dag legde. Ze had razendsnel Frans geleerd en fungeerde als assistente van haar echtgenoot, die zonder enige schroom verkondigde dat ze zijn leermeester was. Met de vasthoudendheid van een schildpad die geen berg te hoog gaat, hadden de twee er alles aan gedaan om de poorten van Parijs voor zich te laten opengaan. Mariam was de enige die de bedwelmende geur van het parfum niet van zich kon afschudden. De geur drong eerst tot diep in haar poriën door en toen tot diep in haar hart. Ze gluurde stiekem naar de zoon van de man uit Samarkand en bestudeerde hem verlegen, bang dat iemand de lange bedremmelde blikken zou opmerken die ze hem toewierp wanneer hij zich over de vloer boog om de hoek van de lens goed in te stellen, of wanneer hij nauwgezet het samenspel onderzocht van steen, walnoten-hout en kleurige lijnen. Vele daarvan vormen een puzzel waarvan nog steeds niemand de ware betekenis heeft weten te vatten. Na hun vertrek zei mijn grootmoeder, zonder mijn grootvader aan te kijken, dat hij veel te toegeeflijk was geweest voor de dochter van As-Samadi. Mariam was gedepriimeerd over zijn vertrek en piekerde over haar zondige gedrag. Ook

nu begrijpt ze nog steeds niet hoe dat heeft kunnen gebeuren.

Mariam heeft hetzelfde ronde gezicht en hetzelfde hooghartige voorhoofd als de andere vrouwen uit de familie van mijn grootvader, inclusief mijn moeder. Ze heeft heldergroene ogen, lange vingers en is fijngebouwd als een oude Syrische aristocrate. Ze is lang, wat opwindend zou zijn, als ze niet heel gewone, onaantrekkelijke borsten zou hebben en een niet al te lange hals, die haar lelijk maken op een manier die de groene ogen niet kunnen wegnemen.

In het grote huis verdwaalde ik tussen de veranda's en in de drie grote salons. Ik raakte gefascineerd door een grote spiegel die op een ereplaats in Mariams kamer hing. De spiegel had een brede lijst van walnotenhouw, waarin klimopraken en Damascense rozen waren uitgesneden. Wanneer ze er niet was glipte ik haar kamer binnen en ging voor de spiegel staan, waar ik helemaal opging in de aanblik van mijn gelaatstreken en mijn lichaam, dat zwaar aanvoelde door het gebrek aan slaap. Ik had geen idee dat in mij een transformatie in gang was gezet en dat ik door een poort ging waarachter de eerste tekenen van vrouwelijkheid opdoemden. Safaa had wel oog voor deze transformatie. Ze was lief voor me en zinspeelde op een paar dingen. Mariam ging heel anders met me om. Ik kon voelen hoe ongerust ze werd wanneer ik voor haar spiegel ging staan om mijn figuur en mijn borsten aan een nauwgezet onderzoek te onderwerpen, met stomheid geslagen door de andere opwindende dingen in haar kamer. Ze liet een amulet voor me maken en hield me scherp en nors in het oog. Ze hing de amulet om mijn hals en ik mocht hem van haar niet afdoen, omdat de duivel mijn lichaam vanuit een hinderlaag opwachtte. Daardoor werd ik nog stuurser en breidde mijn stilte zich nog verder uit.

De enige vreemde man die de binnenplaats mocht betreden en daar vrij mocht rondlopen, was de blinde Ridwaan. Hij

woonde in een kleine kamer in een hoek van de binnenplaats. De blinde Ridwaan was lang en mager. Hij droeg schone kleren en van zijn handen steeg de geur op van het parfum dat hij verhandelde en dat hij in grote flessen mengde, in verhoudingen die hij uit zijn hoofd kende. Hij goot het parfum in kleine penicillineflesjes, die hij stevig dichtdraaide en aan zijn privéclientèle verkocht: vrouwen uit de Djaloemwijk en bezoekers van de Omayyadenmoskee. Hij prees zijn minihandel aan met onderhoudende liedjes, waardoorheen hij koranverzen en lofprijzingen aan het adres van God weefde. Hij beweerde dat het parfum, dat hij de merknaam Blinde Ridwaan had gegeven, tot in alle uithoeken van de Arabische wereld bekend was en pochte dat Marokkaanse handelaren op verschillende manieren hadden geprobeerd achter het geheim van de samenstelling te komen – een combinatie die ervoor zorgde dat vrouwen meegaand, wellustig en wulps werden in bed en die mannen, in een andere samenstelling, een mannelijke aantrekkingskracht en een vorm van viriliteit schonk die onweerstaanbaar waren voor vrouwen. Tegenover Mariam hield hij vol dat dit het parfum was waarmee de gezellen van Gods gezant zich op diens bevel hadden besprenkeld. De gezant had hun precies verteld van welke zeldzame bloemen, die uitsluitend in Damascus groeiden, ze het extract moesten gebruiken. Ridwaan at, dronk en sliep bij zijn blinde kameraden van de Omayyadenmoskee, die zich rond de tombe van de heilige Zakaria verzamelden om daar vrome gedichten op te zeggen. Wanneer de avond viel trokken ze door de wijken van Aleppo naar hun eigen huizen. Buiten de moskee kende niemand Ridwaan. Het was alsof hij daar was geboren, daar leefde en daar ooit zou sterven, zwijgend, terwijl zijn nietsziende ogen ronddraaiden in hun kassen om de kleuren en de prachtige kleren van de moskeegangers op te snuiven.

Mijn grootvader had hem meegebracht en had hem de ka-

mer toegewezen waar ooit de rijknecht en de koetsier van het rijtuig met de opvouwbare kap van mijn tweede grootvader hadden geslapen. Mariam had de kamer schoongemaakt en oom Saliem, mijn oudste oom, kwam met een wollen deken en een ijzeren bed aanzetten dat in de kelder had staan roesten. Mijn grootvader wilde niets weten van de protesten van mijn grootmoeder, die zei dat Ridwaan een vreemde was. Ze beschouwde zijn komst als een inbreuk op de privacy, maar vulde toch alles aan wat er ontbrak aan de kamer van de vrijgezel die bij hen zou komen wonen. De blinde Ridwaan leidde een blijmoedig bestaan in zijn eigen kamer, als bediende met speciale bevoegdheden. Gaandeweg begon hij deel uit te maken van de familie, om daar ten slotte voor altijd een vast plekje te verwerven. Ik kon me het huis zonder Ridwaan niet voorstellen. Toen ik nog een kind was zette hij me op zijn knie. Hij haalde snoepjes en speeltjes van stof uit zijn kastje en zong met zijn welluidende stem liedjes voor me. Ik duwde mijn hoofd tegen zijn borst, ontspande me vervolgens en kwam tot rust. Nadat ik zelf een van de bewoonsters van het huis was geworden, begon ik hem uit de weg te gaan. Ik behandelde hem uit de hoogte, met het air van een meesteres jegens haar bediende. Hij protesteerde niet en bleef beleefd, at aan de keukentafel en vertrok. Mariam vergat zijn etenstijden nooit en hij liet geen enkele maaltijd voorbijgaan. Elke donderdag begeleidde hij ons naar het badhuis. Hij droeg de grote bundel en bleef voor de deur staan totdat wij klaar waren, om ons vervolgens via dezelfde weg, die hij met zijn dikke stok moeiteloos wist te vinden, mee terug te nemen. Met opgeheven hoofd en met vaste, gelijkmatige tred liep hij voor ons uit. Het was een schouwspel dat in de Djaloemwijk symbool begon te staan voor het beetje oude glorie dat mijn tantes nog restte, een glorie die onze voorvaderen met hardnekkige volharding tot stand hadden gebracht en waarop de verande-